

Viinapuude katmine ja talvekindlad viinapuud

Jaan Kivistik

Viinapuude sügislõikuse ja talveks katmisega kalduvad inimesed kahte äärmusse. Ühed teevad seda liiga vara ja põhjalikult. Teised jätavad taimed saatuse hoolde. Üllataval kombel saavad viimasedki tihtipeale ilusat saaki, kuid mitte alati. Tulemus sõltub aastast, kasvukohast ja sordist.

Aeg

Enamiku meil kasvatamiseks sobivate viinamarjasortide oksad taluvad külma vähemalt -15 °C. Seepärast võib pärast lehestikku hävitavaid öökülmi rahulikult oodata, kuni toitained surevatest võrselatvadest alumistesse pungadesse liiguvad. Selleks kulub paar nädalat. Siis ongi paras aeg sügislõikuseks ja katmiseks. Lõikusega eemaldatakse korgistumata võrseosad. Korgistumise käigus koor pruunistub ja taheneb. Korgistunud veevaene koor tundub paljale käele soojem kui korgistumata mahlane koor. Lõikamist ja okste mahapainutamist ei tule väga hiljaks jätta, sest külma ja lumega on seda tülikas teha. Pealegi muutuvad oksad külmaga hapraks ja murduvad painutamisel kergemini.

Katmisviisid

Viinapuudele piisab talveks mahapainutatud okste katmisest õhukese aiamalla kihiga, mis pärast külmumist soojustatakse puulehtede, peenestatud turba või aiapäätmetega. Mulla asemel kasutatakse tihtipeale kuuseoksi, kuid nende all võivad oksti kahjustada hiired. Paljud sordid lepivad fotol oleva kerge kattega, milleks mahapainutatud okstele pannakse lume kogumiseks lõikusjäätmed. Võib arvestada, et lumevaiba iga sentimeeter tõstab temperatuuri maapinnal ühe kraadi võrra. Oksad võivad painutamisel viga saada ja seepärast on kõige parem kui saame jätta nad toetuselt maha võtmata. Nii saame talitada vaid külmakindlate sortide puhul. Tugev sügislõikus on iga-aastase saagi saamiseks ka neil hädavajalik. Meil on viinapuid seni lõigatud enne suuri külmi. Kevadtalvise lõikuse järel voolab jahedas kliimas lõikehaavadest palju mahla.

Viinapuude juured on tunduvalt külmaõrnemad okstest. Peenematele juurtele võib juba temperatuuri langemine alla -5 °C ohtlikuks saada. Seepärast on nooremate taimede puhul paljaskülma korral ja kasvuhoonetes, kus pole lumekatet, maapinna soojustamine viinapuude läheduses vajalikum kui okste katmine.

Kuidas katmist lihtsustada

Taimede katmine talveks on lisatöö, mida tihtipeale saab vähendada või hoopis ära jätta.

- Noored viinapuud vajavad esimesel paaril talvel kindlasti katmist. Vanemad oksad on tunduvalt külmakindlamad.
- Sorte võime jagada kolme rühma: talvekatet vajavad, kerge talvekattega leppivad ja talvekindlad, millised taluvad vähemalt -30 °C. Nende külmakindluse selgitamiseks soovitan kujundada taim kolmeharulisena, millised alates neljandast talvest katta erineval viisil. Keskmise haru jätta katteta, külgmised painutada maha. Üks neist katta mullaga ning soojustada maapind paljaskülma korral, teine katta kergelt lõikusprahiga. Iga katmisviisiga oksad tähistada eri värvi kleeplindiga ja talvel märkida miinimumtemperatuur. Mitmeaastaste vaatluse tulemusel selgub, kuidas ühtki sorti teie kasvukohas on otstarbekas

katta.

- Soojemas kasvukohas arenenud võrsed on külmakindlamad. Seepärast taluvad kilekasvuhoones kasvavad viinapuud külma paremini. Pikk ja soe sügis soodustab võrsete valmimist. Pöörake tähelepanu sellele, et iga sort vajab sõltuvalt kasvukohast erinevat katmist.

Talvekindlad sordid

Parimad lauaviinamarjasordid vajavad talveks katmist. Ometi võivad mitmed neist kasvuhoones isegi Põhja-Eestis katmatult talvituda. Sellealaseid kogemusi paljude sortidega on Harjumaal Roogoja talus. Neilegi, kes ei taha talvise katmise vaeva, on pakkude kasvatamiseks mitmeid sorte. Põhja-Eestis nad paraku kõik valmida ei jõua.

'Alfa'

Kõikjal Eestis on vanemaid viinapuid, millised hoone seina ääres või puudel ronides ilma katmata talvituvad ja viljuvad. Sageli kasutatakse nende puhul sordinime 'Alfa'. See on suhteliselt hilja valmivate vürtsikate marjadega talvekindel sort. Kuna paljud temalt ka avamaal küpseid marju saavad, tekib küsimus, kas sama nime all mitte eri kloonid või koguni seemikud ei kasva. Lija Kaska vanim ja suurim viinapuu levib samuti 'Alfa' nime all, on aga Roogojal olevast 'Alfast' varajasem. Tudengitele võiks kohalike külmakindlate 'Alfa'-nimeliste ja nimetute viinapuude sordiomaduste võrdlemine tänuväärseks ja praktilist tähtsust omavaks uurimisteenaks olla.

'Zilga'

Lätis aretatud 'Zilga' valmib varem kui 'Alfa' ja on tänuväärne ilutaim oma kaunite lehtedega. Sorti levitas Rapla lähedal Oola külas elav Aavo Mägi juba eelmisel sajandil. 'Zilgat' kasvatatakse viimasel ajal palju. Kahjuks on ta tundlik möödunud suvel Eestis levima hakanud ebajahukaste (lehemädaniku) suhtes.

'Hasanski Sladki'

Varavalmivatest sortidest edeneb Lõuna-Eestis hästi pildil olev 'Hasanski Sladki'. Seda lubavad väita kogemused Räpinas alates 1990. aastast ja Eesti Maaülikooli katseistandikes. Marjad on maitsvad söömiseks, keemilised analüüsid näitavad sordi sobivust veini valmistamiseks. Neis on selleks otstarbeks ehk liialt happeid ja vähe värvaineid. Veinimarjadele vajaliku suhkrusisalduseni jõuavad aga marjad Lõuna-Eestis igal aastal. Sorti kasvatatakse teisteski jaheda ilmastikuga piirkondades nii Euraasias kui Põhja-Ameerikas. Kohati on ta seal levinud eestikeelse nimega 'Varajane Sinine' või 'Baltica'. 'Hasanski Sladki' ei taha liiga sooja kasvukohta, seal venivad tema tarjad pikaks ja jäävad hõredaks. Võrsete hilise korgistumise tõttu on noorematele taimedele ohtlikud sügisesed öökülmad. Roogoja talus, kust sordi hilja valmiva 'Buituri' nime all sain, pole 'Hasanski Sladki' senini oma väärtusi näidanud. Paraku kasvab ta seal kasvuhoones.

'Skandia'

Marjad valmivad samal ajal eelmisega, on aga väiksema happesisaldusega ja kuivemad. Sordi aretas Minnesotas (USA) Tom Plocher, kelle kaudu on Eestisse jõudnud paljud Elmer Swensoni aretatud sordid, millised siin on samuti hea külmakindlusega.

'ES 9-7-48'

Elmer Swensoni aretis Wisconsinist (USA). Marjad valmivad eelmistest veidi hiljem ja pole värskelt söömiseks eriti maitsvad, kuid annavad päris hea veini. Viimased kaks sorti vajavad viljastumiseks õitsemise ajal sooja ilma. Kehva viljastumise tagajärjel on tarjades mõnikord palju tillukesi seemneteta marju.

'Toldi AF'

Sordi aretas Lätis elav ungarlane Andrašs Fazekašs. Eristamaks sama nime all levinud teisi ungari sorte, lisasin nimele aretaja initsiaalid. Sort on saagikas. Marju, mis ülevalminuna ruttu pehmeks muutuvad, saab kasutada mahlaks ja veiniks.

'Albo Varheaja'

Selle sordi sain Roogjalt, kuid päritolu pole teada. Hindan tema külmakindlust ja vastupidavust haigustele. Hilisevõitu, kuid Rāpinas valmib avamaal igal aastal.

'Valiant'

Sort aretati Lõuna-Dakotas (USA). Taim on väga külmakindel ja kasvukoha suhtes leplik. Marjad valmivad hilja, mistõttu ta Põhja-Eestis tähelepanu ei oma. Veidi varem valmib väikeste marjadega ja punase mahlaga pakasekindel 'Sipaska'. Mõlema marjade väärtus on tagasihoidlik, kuid veini valmistamiseks kasutatud. 'Sipaska' marjadel on valminult punane mahl.

Kohalikud aretised

Minu koduaias hakkas sõstrapõõsas omapead kasvama 'Valiandiga' samal ajal valmiv, kuid punase marjamahlaga saagikas viinapuu. Märkasin taime alles siis kui põõsastest üle kasvanud võrsetel esimesed õied puhkesid. Olen pildil olevat seemikut tuttavatele levitanud kui JK 6-5 ('Jaki Vapper') ja valmistanud temast väga tumeda värvusega veini. Aili Kivistiku andmetel elavad tema kasvuhoones katmatult ületalve mitmed seal juhuslikult kasvama hakanud seemikud, millistest 'Kivikrass' esimesena tähelepanu äratas.

Heledate marjadega sorte

Eespool nimetatud talvekindlad viinapuusordid ja aretised on siniste marjadega ja enamikus vastupidavad ka seenhaigustele. Elmer Swensoni sortide seas on väga külmakindlatena mainitud kollaste marjadega 'Adalmiina' ja roosade marjadega 'Somerset Seedless'. Minu väikeses kütteta kilemajas nad talvekatet ei vaja. Nende marjad peaksid jõudma avamaal valmida, kuid okste talvekatte vajadus avamaal pole mulle veel selge. Üldiselt külmakindlateks peetud sortide 'Jubilei Novgoroda', 'Skujina 675', 'Silva Gailiuno' jt. puhul soovitan oma aia kogemustel siiski kerge talvekatet.

Talvekindlad liigid

Haljastustaimena võiks metsviinapuu kõrval kasutada viinapuid. Üldkäidavatele haljasaladele sobivad sortidest paremini väikeste marjadega liigid, millised ei ahvatle ebaviisakat möödujat tarju rebima. Sellega lõhutakse ka liaane.

Talvekindlatest liikidest on kohati kasvamas väga pakasekindel kallas-viinapuu (*Vitis riparia*). Ilusa sügisvärvusega amuuri viinapuu on kahjuks vastuvõtlik ebajahukastele. Põhja-viinapuu (*Vitis labrusca*) on meil rohkem levinud suureviljaliste sortidena. Fotol on tuntud Läti sortide 'Guna', 'Supaga' ja 'Sukribe' isa 'Dvietes Zila'.

